

CEATA DE COLINDĂTORI DIN DOBROGEA DE SUD. DETALII DE STRUCTURĂ

Cetele de colindători sunt reminescente ale cetelor de feciori, care aveau ca „sarcini principale să organizeze dansurile și petrecerile tineretului sătesc în sărbătorile de iarnă, să colinde la Crăciun și să îndeplinească rituri și ceremonii, majoritatea cu caracter vădit arhaic”¹. În Dobrogea de Sud, ca, de altfel, în toate zonele țării, aceste atribuții s-au pierdut în timp, locul unora dintre ele fiind luat de instituții specializate în organizarea vieții artistice rurale (cămine culturale, școli) ori nu s-au mai putut exercita în condițiile apariției în lumea satului a formelor moderne de petrecere a timpului liber. Până și în comunitățile intens tradiționale, rolul cetelor este în continuă descreștere, devenind grupări cu funcționalități legate strict de colindat, care presupune performarea în grup. Chiar și în aceste circumstanțe, rosturile cetei de flăcăi rămân foarte importante pentru localitatea respectivă.

Deși își încep activitatea cu două sau mai multe săptămâni înainte, contactul cu comunitatea are loc numai în noaptea de Crăciun (de la ultima bătaie a clopotului de la biserică, ce anunță sfârșitul slujbei, din Ajunul Crăciunului, până a doua zi dimineata) prin colindatul din casă în casă. Gospodarii așteaptă toată noaptea, cu porțile deschise și luminile aprinse, primirea colindătorilor fiind momentul culminant al sărbătoririi Crăciunului în mediul rural². În unele sate din sud-vestul Dobrogei, ceata de colindători este organizatoarea Balului de Crăciun, păstrând, în acest fel, una dintre „sarcinile” principale ale cetelor de feciori: organizarea vieții folclorice (baluri, petreceri, sezători) la Sărbătorile de iarnă.

Ceata de colindători³ este o organizație juvenilă exclusiv masculină care are ca principală atribuție performarea obiceiurilor de grup dintre Ajunul Crăciunului și Bobotează. Din punct de vedere numeric ea desemnează o mulțime cu limita inferioară de 6 membri, număr minim necesar interpretării antifonice a colindelor, și limita superioară neprecizată, întotdeauna pară, pentru a se putea realiza împărțirea normală în cele două subdiviziuni care cântă, alternativ, câte două strofe din colind. Gruparea colindătorilor se realizează avându-se în vedere relațiile de rudenie, de vecinătate sau de prietenie, vârsta, statutul bio-social, calitățile vocale. În realitate, ceata nu se formează, ci se înnoiește permanent, deoarece rămâne întotdeauna un nucleu din gruparea veche, care se completează cu noi membri. Solicitarea de intrare în ceată se face prin intervenție verbală, iar admiterea prin concurs. De regulă, se stabilește o corelație între cei intrați și cei ieșiți, astfel încât ceata să-și mențină un număr stabil de membri, cel mai adesea 5-6, timp de 2-3 ani, care formează nucleul cetei.

Cetele de colindători autentice sunt alcătuite din flăcăi, adică tineri necăsătoriți, cu stagiul militar satisfăcut, participarea la colindat constituind o altă etapă de inițiere și de certificare a maturității, a statutului de bărbat ce-și poate întemeia o familie. Sunt însă numeroase și situațiile în care cetele cuprind și tineri care n-au făcut armata, ca și tineri de curând căsătoriți – este vorba de membri ai cetei care s-au căsătorit între timp, precum la Aliman, Rasova, Cochirleni, Lipnița, Oltina și altele. La Ciobanu, dreptul tinerilor căsătoriți de a colinda este limitat la anul în care și-au întemeiat familia, în anul următor trecând în rândul gazdelor. La Almalău și Coslugea, bărbații căsătoriți colindă numai dacă sunt conducătorii cetei respective și își păstrează acest statut până când se pregătește alt colindător care să le preia locul. Popa D. Tudor din Coslugea, de 60 de ani, colinda și în anul 1996, pentru că „nu s-a-nvrednicit nici unul care să mă înlocuiască”⁴. La Aliman colindă trei cete, dintre care cea cu sectorul de colindat (numit local „Mahala”) în centrul satului este în mod obligatoriu formată din flăcări, celelalte două, cu sectoare în părțile laterale, deci periferice, putând cuprinde și bărbați însurați. O situație interesantă întâlnim și la Seimenii Mici și Siminoc, unde ceata flăcăilor, cunoscută sub numele de Ceata Mică, coexistă cu Ceata Mare, alcătuită din bărbați însurați, de regulă trecuți de 30 de ani, fără ca statutul de vârstă să influențeze arondarea caselor de colindat, realizată prin înțelegere. Nicolae Savu din Almalău, născut în 1945, își amintește că „pe vremea mea colinda flăcăii separat de bătrâni (prin „bătrâni” informatorul înțelege bărbați însurați) separat, da’ acum numai ține cont, s-a amestecat, colindă la un loc. Înainte flăcăii colinda pe la casele cu fete de măritat, bătrânii pe la celelalte”⁵. La Dunăreni, prin Ceata de colindători mari se înțelege ceata de flăcăi, cu sau fără armată, iar prin Ceata de colindători mici cea de băieți, cu vârsta de la 12 la 16 ani. La Canlia, colindă 2 cete: Ceata Mică, alcătuită din flăcăi care n-au făcut armata și Ceata Mare, din flăcăi cu armata făcută (deci fără bărbați). Ceata Mică fiind pepiniera celei mari, care nu primește ca membri decât colindători care au făcut parte din Ceata Mică: „Facem așa pentru că ei știu deja colindele și nu mai trebuie să ne chinuim cu ei și să-i învățăm”⁶. În comuna Gârliciu (Oltina până în 1993) între cetele care colindă una este formată din colindători în vârstă, de regulă peste 60 de ani, a cărei longevitate este explicată prin prestigiul pe care și l-a câștigat în timp în comunitate. Ea nu mai respectă regulile generale de organizare a colindatului, nu are un sector repartizat și cântă numai „pe la cunoscuți, pe la casele la care suntem chemați dinainte, pentru că le place mai mult cum cântăm noi colindele decât tineretul”⁷. Fetele și femeile nu cântă și nu au cântat niciodată colinde, nici chiar la șezători ori alte petreceri; de asemenea, nu au participat, ca actanți, nicio dată la performarea obiceiului. În satele dobrogene am întâlnit mulți informatori de sex feminin care au putut prezenta, în genere, ceremonialul colindatului, dar nici unul nu a știut să cânte un colind, această creație fiind

exclusiv bărbătească. Sintetizând, putem afirma că, din punctul de vedere al statutului bio-social al membrilor săi, ceata de colindători din Dobrogea de Sud este o organizație masculină, formată din:

- flăcăi cu stagiul militar satisfăcut (ceata autentică, tradițională)
- flăcăi cu stagiul militar nesatisfăcut (Canlia, Dunăreni)
- flăcăi nediferențiați după criteriul stagiului militar (categorie în continuă expansiune)
- flăcăi, dar și bărbați de curând căsătoriți (Aliman, Rasova, Cochirleni, Lipnița, Oltina, Satu Nou, Coslugea, Almalău, Ciobanu)

Accidental se întâlnește și ceata de colindători în vârstă (cazuri izolate: Seimenii Mici, Coslugea, Gârliciu).

Ceata se constituie, de regulă, la Sfântul Nicolae, când încep și repetițiile. Dacă în trecut ceata se alcătua la începutul Postului Crăciunului, astăzi această dată din calendarul popular este reper temporal numai acolo unde estimează o grupare mare ca număr de membri, dintre care mai mult de jumătate noi, ceea ce presupune și un timp mai mare pentru repetiții. Din care fac parte tinerii cei mai serioși, mai de încredere și buni cântăreți, reprezentând expresia vitalității satești. Ei locuiesc tot anul în sat, fiind integrați în colectivitatea respectivă; excepție fac elevii și studenții plecați temporar la oraș pentru studii. În marea majoritate a satelor dobrogene care conservă obiceiul colindatului în forma sa tradițională, membrii cetei sunt priviți cu admirație, ca niște tineri „așezați”, chiar și cei fără armata făcută, ce vor deveni buni gospodari în sat. Admiterea în ceată este un semn de confirmare a calităților, seriozității și modului pozitiv în care comunitatea îl percepe pe tânărul respectiv: „Nu primim pe oricine: cum să primim pe unul care știm că fură sau că este bețiv, că ne facem de râs și nu ne mai primește lumea”⁸.

Fiecare ceată este formată din două subdiviziuni, cu un număr egal de membri (pentru că interpretarea este antifonică), fără o denumire anume, cu excepția Rasovei, unde se numesc chezuri. Numărul membrilor din ceată este determinat, în principal, de tradiția localității, dar și de hotărârea șefului de ceată sau alte circumstanțe. În mod obișnuit o ceată are între 8 și 12 membri, întotdeauna număr par, iar componența numerică diferă de la localitate la localitate, înregistrându-se extreme de la 6-8 membri la Canlia, Carvân, Vlăhi la 30-32 la Rasova: „Sunt cazuri când o ceată poate ajunge și la 40 de membri. Dacă sunt mulți tineri care vor să vină cu noi, sunt serioși, știu să cânte, unii știu colindele, mai ales dacă stau și în sectorul nostru de colindat, nu avem cum să-i refuzăm. Și uite-așa, tot primind an de an, se poate ajunge și la 40 de colindători o dată”⁹.

Întrucât în marea majoritate a satelor colindă cel puțin două cete apare caracterul competitiv, nedeclarat, dar simțit instinctiv, de fiecare ceată. Sătenii țin seama de „evoluția” cetei și-o răsplătește, nu numai material, în momentul colindatului, cât mai ales moral, în zilele următoare, prin

aprecierea cântecelor și comportamentului colindătorilor cu prilejul vizitelor tradiționale de Crăciun, făcute la rude și prieteni; în acest fel, rolul „actanților” din seara și noaptea Nașterii Domnului este așa de important pentru imaginea de peste an a cetii, încât selecția se face după criterii foarte stricte, neoficializate, dar subînțelese și greu de eludat. Formal, deci, astfel de criterii nu există ca și condiții stabilite de șeful de ceată, obștea sâtească ori vreo instituție din localitate, dar funcționalitatea cetelor presupune, în mod obiectiv, unele reguli care să stabilească atât relațiile din interiorul grupului, cât și reglementarea raporturilor cu comunitatea sâtească. În Dobrogea de Sud nu s-a înregistrat un astfel de statut sau regulament sub formă jurisdicțională, așa cum s-a descoperit un asemenea document în anul 1903 la Cârța, în țara Oltului¹⁰, dar studiul cetelor de colindători din Dobrogea de sud conturează următorul „Regulament”, după care acestea funcționează:

a) Criterii de admitere în ceată:

- să fie flăcău cu trecere și nume în sat;
- să aibă armata făcută (neobligatoriu în toate localitățile);
- să știe a scrie și a citi;
- să fie bun cântăreț;
- să nu fie divorțat sau văduv (pentru cetele care au și bărbați)
- să nu fi necinstit vreo fată;
- să nu fie bețiv;
- să nu fie hoț;
- să nu fie vreun defect fizic sau psihic;
- să fie creștin;
- să locuiască în sat.

b) Obligațiile membrilor cetii

b1) În timpul repetițiilor:

- să participe la toate repetițiile;
- să dea ascultare șefului de ceată;
- să nu se îmbete și să nu producă scandaluri în sat;
- să asigure ceea ce trebuie pentru repetiție când este gazdă;

b2) În timpul colindatului:

- să fie atent la cântarea colindelor;
- să nu producă vreo stricăciune sau furt la gazdă de colindat;
- să bea cu măsură ca să nu se îmbete;
- să nu ascundă din banii primiți pentru colindat.

Complexitatea ceremonialului și performarea lui în grup necesită existența unui conducător care să coordoneze aceste rituale și să vegheze la cât mai corecta lor împlinire. El se numește cap de ceată, în marea majoritate a satelor dobrogene, vătaf în satele Almalău, Esehioi, Bugeac, Gârlița, Galița; șef de ceată la Aliman și Vlăhi; casier la Oltina, Satu Nou, Izvoarele, Viile, Dunăreni, Topalu, Crucea, Gârliciu; împărat sau rege la Carvân, Cuiugiuc,

Goruni. Conducătorul cetei, deși tânăr (la Oltina este obligatoriu să fie flăcău, deși în ceată sunt și bărbați) este o persoană cu multă trecere în sat, binevăzută, cu experiență – a colindat cel puțin 2-3 ani în ceata pentru a cărei conducere candidează – și cumulează calitățile optime ale colindătorilor, reprezentând imaginea cetei respective. Comunitatea acordă mare importanță „calității” colindătorilor, dar mai ales șefului lor, dăruindu-i mai bine, iar la Dunăreni, unde nu se colindă pe sectoare, dar și în satele unde fiecare ceată are sectorul ei, refuzându-i pe cei care, prin prezența lor, nu le-ar onora casa. Deși se aleg anual prin vot, iar la Canlia prin tragere la sorți, o dată cu constituirea cetei, la Sfântul Nicolae (la Rasova, cu două zile înainte de Ajunul Crăciunului, astfel încât se întâmplă ca cel care s-a ocupat de alcătuirea și pregătirea cetei să nu fie ales șef, să rămână simplu colindător), totuși șefii grupurilor de colindători se mențin în această funcție o perioadă mare de timp, chiar și după ce se însoară, ajungând să conducă ceata uneori și 10 ani consecutiv¹¹. Potrivit Regulamentului necris al cetei, șefului îi revin o serie de atribuții:

- se preocupă ca membrii cetei să aibă o comportare onorabilă în sat;
- asigură ordinea și disciplina în perioada pregătirilor și a colindatului;
- verifică însușirea repertoriului de colinde;
- face înlocuiri în cazuri deosebite (îmbolnăviri, decese, plecări inoportune din localitate etc.);
- se interesează de casele la care urmează să se cânte colindul de mort;
- veghează ca pe toată perioada funcționării cetei, dar mai ales în timpul colindatului, membrii acesteia să nu se îmbete;
- preîntâmpină sau oprește eventuale scandaluri în care sunt implicați și colindători;
- stabilește funcțiile din ceată, precum și locul și modul de „spargere” al acesteia.

În sat el răspunde în fața autorităților de comportarea colindătorilor în noaptea de Crăciun. La Băneasa și Ciobanu chiar prezintă postului local de poliție o notă cu componența nominală a cetei și sectorul de colindat, pentru a ușura astfel depistarea eventualelor sustrageri de bunuri reclamate de săteni¹².

Nefiind o alcătuire aleatorie, ci o grupare bine organizată, ceata de colindători funcționează în baza unei „organigrame” judicioase, în care fiecare membru are atribuții bine stabilite, intrând într-un sistem de relații de subordonare față de conducător și de colaborare cu ceilalți colindători. Repartizarea funcțiilor are loc o dată cu alegerea șefului de ceată prin înțelegere între cei care compun grupul sau prin numire de către conducătorul lui. Așezate într-o ordine ierarhică, acestea sunt:

- Ajutorul (la Cochirleni) sau susținătorul (la Ciobanu), care preia atribuțiile conducătorului cetei de colindători când acesta, din varii motive, nu și le poate îndeplini. În timpul performării obiceiului,

Ajutorul/Susținătorul conduce o subdiviziune a cetei, de regulă cea care cântă la fereastră.

– Capul de chez (numai la Rasova), ce desemnează pe conducătorul unuia dintre cele două chezuri, celălalt fiind condus de însuși capul de ceată. Capul de chez răspunde de executarea repertoriului și de modul în care chezul său sincronizează cu celălalt chez al cetei în interpretarea antifonică a colindelor.

– Casierul, cea mai importantă funcție după cea a conducătorului, cu excepția cazurilor de la Cochirleni și Rasova, prezentate mai sus; în multe localități – Oltina, Satu Nou, Viile, Dunăreni, Topalu, Crucea, Gârliciu – el este, în același timp, și conducătorul cetei respective. Unica responsabilitate a Casierului este de a primi și păstra, până la împărțirea lor, banii cu care gazda răsplătește colindatul. La Vulturu, casierul care este și șeful cetei, intră în casă, iar ceilalți colindători rămân afară și colindă, apoi fiind și ei chemați înăuntru.

– Contabil, la Canlia, care ține socoteala banilor primiți de casier. La Băneasa, atribuții de contabil are Casierul de zi, deoarece ține evidența sumelor încasate de Casierul de noapte; dimineața, el trebuie să fie „lucid” pentru a împărți corect banii între membrii cetei: „După ce am colindat și omul ne răsplătește, casierul de noapte strigă cu voce tare suma de bani, iar casierul de zi o notează într-un carnețel pentru socoteala de a doua zi¹³”.

– Măgarul, numit la Băneasa și Cărauş, al cărui nume sugerează și rolul său în ceată: de a căra sacul cu darurile primite de colindători. Având în vedere efortul fizic depus, de regulă această funcție este îndeplinită fie concomitent de doi colindători, fie pe rând, de câte unul, pe tranșe orare. Când este deținută de un singur colindător, de obicei ceata nu este răsplătită pentru colindat decât cu un pahar de băutură („de Țuică fiartă, că face bine la voce”¹⁴), plăcintă, cozonac, fructe, după posibilitatea fiecărei gazde, băutura și mâncarea de la „spartul” cetei fiind ridicate a doua zi de la gospodarii mai generoși, care se oferă să le dea în cantități mai mari. „După ce colindă le dăm colaci, plăcintă sau prăjituri sau nuci, fiecare ce are, dar în general la noi se dau mult bani, mai rar alimente. Băutură se dă sau nu se dă. Unii dau, dar în multe cazuri colindătorii nu servesc, pentru că dacă beau pe la fiecare se-mbată. Cine vrea le spune: „Veniți mâne dimineață să vă dau o căldare de vin” sau „Veniți mâne să luați niște cârnați”¹⁵.

– Țuicarul, la Ciobanu, ce cară băutura primită de colindători: „El are o geantă, un sac, are ceva în care pune sticlele cu Țuică, cu vin, cum dă fiecare. Când se strânge prea multe și e greu la cărat, le duce la unul dintre ei care este mai aproape”¹⁶.

– Iapa, la Rasova, sinonimul funcției de măgar, intră în casă, precum casierul la Vulturu și, prin jocul gesturilor, impulsionează gazda să fie dărnice în răsplătirea colindătorilor: „În trecut Iapa se alegea înainte de Ajun pentru toată noaptea; acum au început să facă cu rândul, că obosesc să tot

care (...). Cât se colindă stă în casă și primește darurile cu care sunt răsplătite cântecele; cu cât gospodarul cere mai multe colinde, cu atât stă lapa mai mult înăuntru și el se simte obligat să-i dea mai mult¹⁷.

– Pisica – un rol mai pitoresc –, care, în timpul performării obiceiului, „cercetează amănunțit dacă gazda nu a uitat cumva afară, la uscat, cârnații, ce iau imediat drumul traistei acestui flăcău, mascat pentru a nu fi recunoscut. Dacă gazda era prevăzătoare, atunci se mulțumea cu darurile primite pentru colindat¹⁸, la Carvân, iar la Ciobanu” ... după ce am terminat de colindat Pisica începe să miorlăie ca să ne dea omul daru¹⁹.

– Colăcar, funcție tradițională în cetele de colindători, dispărută în Dobrogea de Sub, în cercetările efectuate în ultimii ani întâlnind-o numai la Cochirleni și Oltina.

Ceilalți membri ai casei, în afară de obligația de a respecta regulile stabilite pentru performarea optimă a obiceiului, nu mai au alte atribuții și se numesc colindători, cu excepția satelor Oltina, Satu nou, Răzoare, unde mai circulă și denumirea veche de uncheși.

Cercetarea complexă – istorică, psihosociologică, etnofolclorică – a cetelor de colindători din Dobrogea de Sud (cărora, în prezentul material am încercat a le descifra câteva elemente de structură), ca semnale contemporane ale cetelor de flăcăi ne îngăduie reconstituirea unor forme străvechi de cultură spirituală cu rol important în dezvoltarea comunității umane.

NOTE

1. Harseni, Traian, *Forme străvechi de cultură poporană*, Cluj-Napoca, editura Dacia, 1977, p. 5.
2. Activitatea cetelor de colindători este un eveniment de o deosebită însemnătate în viața oamenilor din satele dobrogene: nici o altă manifestare – nuntă, spectacol etc – nu antrenează în egală măsură satul, mai ales astăzi când nunțile se reduc ca număr și amploare, iar spectacolele căminelor culturale și școlilor sunt inexistente.
3. În zona Dobrogei rar se folosește sintagma ceata de flăcăi sau de tineri cu atât mai puțin de feciori; de altfel, nu s-a utilizat niciodată, cum am dedus din informațiile primite, dar se spune întotdeauna ceata de colindători pentru a indica pe cei care colindă.
4. Inf. Popa D. Tudor din Coslugea; anul 1996.
5. Inf. Nicolae Savu din Almalău; anul 1996.
6. Inf. Marian Geapana din Canlia; anul 116.
7. Inf. Nicolae Mitu din Gârliciu; anul 1995.
8. Inf. Ilie Beștea din Aliman; anul 1999.
9. Inf. Marian Caradima din Rasova; anul 1999.
10. Harseni, Traian, op. cit. p. 31.
11. Lui Popa D. Tudor din Coslugea chiar și la 60 de ani i se propunea conducerea cetei. După cum însuși mărturisește, reînnoirea anuală a acestei propuneri este rezultatul experienței sale de colindător, spiritului organizatoric, fermității cu care urmărește respectarea disciplinei în ceată și prestigiului câștigat printre colindători: „Vin ei și mă roagă: „Hai, nea Tudorele!”, că eu știu colindele, am 45 de ani de când colind, că aici de vale e numai case de bătrâni care știe toate colindele și dacă nu le-nvață bine, sare din ele, ce face atunci? Și vine și mă cheamă că eu stau cu gura pe ei; altfel bea, fumează, stă cu țigara în gură la fereastra omului, se ia de fete. S-a dus într-un an fără mine și n-a colindat decât până aici, două-trei case mai jos, mai departe n-a apucat că s-a-mbătat, se-ncurca la colinde, a început să se certe și a rămas casele din vale neco-

lindate" (anul 1996).

12. La data efectuării cercetării, anul 1994, la Băneasa (inf. Adrian Gheorghe) și 2000 la Ciobanu (inf. Dumitru Ciobanu).

13. Inf. Gheorghe Adrian din Băneasa, anul 1994.

14. Inf. Marian Caradima din Rasova, anul 1999.

15. Inf. Stana Babacea din Dunăreni, anul 1999.

16. Inf. Dumitru Chivu din Ciobanu, anul 2000.

17. Inf. Costel Neamțu din Rasova, anul 1999.

18. Inf. Ion Zamfirescu din Carvân, anul 1995.

19. Inf. Dumitru din Ciobanu, anul 2000.

LA BANDE DES CHANTEURS DE NOÉLS DANS LA DOBROUDJA DE SUD. QUELQUES DÉTAILS DE STRUCTURE

Résumé

Les bandes des chanteurs de Noël sont de réminiscences des bandes des jeunes hommes qui avaient l'attribution principale d'organiser les divertissements des jeunes qui vivent dans les villages pendant l'hiver. Quoique il n'y a pas l'amplitude d'autrefois et l'activité se réduit seulement au nuit de Noël, la coutume du „colindat” est bien conservée, représentant un moment très important pour la communauté rurale. L'auteur relève la structure des bandes de chanteurs des Noël dans la Dobroudja de Sud: la modalité de formation – la période de constitution, le nombre des membres, les critères de se grouper – et les obligations pendant les répétitions et le „colindat”, ainsi que les fonctions des chanteurs de Noël.

Les bandes des chanteurs de Noël, comme des signes contemporaine des bandes de jeunes hommes, nous permettons de reconstituer les formes anciennes de la culture spirituelle de Dobroudja.